

บทที่ 3

ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านที่ศึกษา

การศึกษาแนวทางใช้สารฆ่าศัตรูพืชและสัตว์อย่างเหมาะสม ในการปลูกแตงโมของเกษตรกรผู้ปลูกแตงโม ในหมู่บ้านหลุบหญ้าคา ตำบลดอนหัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน การสัมภาษณ์เจาะลึกประชากรในหมู่บ้านแบบสุ่มตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบข้อมูลโดยนักวิจัย การสร้างแบบสอบถามเพื่อถามประชากรทุกครัวเรือน เพื่อรวบรวมข้อมูลทั่วไปโดยประชากรในหมู่บ้านให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การสังเกต การสัมภาษณ์บุคลากรจากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง อาทิ เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยหนองหญ้าแพรก เกษตรตำบล, เกษตรอำเภอ, เกษตรจังหวัดขอนแก่น การใช้ข้อมูลจากหน่วยงานราชการ เพื่อใช้ข้อมูลทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาการใช้สารฆ่าศัตรูพืชและสัตว์ในการปลูกแตงโมและมีข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านดังต่อไปนี้

3.1 ประวัติหมู่บ้านและการปลูกแตงโม

หมู่บ้านหลุบหญ้าคา เป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นใหม่มีอายุประมาณ 62 ปี ซึ่งก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2477 ประชากรของหมู่บ้านมีเชื้อชาติไทยอีสาน ที่อพยพมาจากอำเภอลำปำปทุม จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 4 ครอบครั้ว และอพยพมาจากจังหวัดร้อยเอ็ด 3 ครอบครั้ว รวมประชากรที่จัดตั้งหมู่บ้านครั้งแรกประมาณ 50 คน เหตุผลที่มีการเคลื่อนย้ายมาอยู่ที่บ้านหลุบหญ้าคา เนื่องจากต้องการแสวงหาที่ทำกินแหล่งใหม่ การตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “หลุบหญ้าคา” เพราะว่าเกวียนที่ใช้เดินทางมาติดหล่มอยู่ที่บริเวณใกล้ ๆ กับหนองบัวแดง ซึ่งปัจจุบันนี้เป็นศาลปู่ตา (ชาวบ้านเรียกว่า “ดอนปู่ตา”) จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “หลุบหญ้าคา” การบุกเบิกที่ดินทำกินเป็นไปตามความต้องการและความสามารถในการหักร้างถางพงจากเดิมเป็นป่าไม้ ในกลายเป็นที่นา, ทำสวน, ทำไร่ของแต่ละครอบครัว ต่อมา มีประชากรเพิ่ม

มากขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันนี้มีประชากรอยู่ทั้งหมดจำนวน 281 คน มีบ้านเรือน 57 หลังคาเรือน ในระยะแรกพื้นที่ของหมู่บ้านเป็นป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่านานาชนิดอยู่มากมาย แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปประมาณ 30-40 ปี ต้นไม้ที่มีอยู่อุดมสมบูรณ์ ได้ถูกตัดทิ้งโดยชาวบ้านในหมู่บ้าน เพื่อนำพื้นที่ที่มีอยู่ปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่นา ทำสวน ทำไร่ จนกระทั่งปัจจุบันนี้ ไม่มีป่าไม้เหลืออยู่อีกเลย และด้วยเหตุนี้จึงเกิดภาวะความแห้งแล้ง การทำนาโดยอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาลเกิดปัญหาผลผลิตตกต่ำ จากการบอกเล่าของนายชาย ประวะลัง อายุ 79 ปี ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่เห็นความเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่การก่อตั้งหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นสมาชิกผู้หนึ่งของครอบครัวที่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านครั้งแรก ทำให้ชาวบ้านต้องปรับเปลี่ยนการปลูกพืชจากเดิมที่เคยทำนาเป็นหลัก มาเป็นการทำไร่แทนเมื่อประมาณ 15 ปีที่แล้ว เนื่องจากการทำนาข้าวตามปกติต้องอาศัยน้ำฝนที่ตกต้องตามฤดูกาล จึงจะได้ผลผลิตดี การทำพืชไร่จะมีความต้องการใช้น้ำน้อยกว่าจึงมีการปลูกพืชไร่หลาย ๆ อย่าง ได้แก่ ปลูกอ้อย, มันสำปะหลัง, แดงโม เนื่องจากเป็นพืชที่สามารถปลูกสลับหมุนเวียนกันได้ดี ด้วยอาศัยประสบการณ์ที่สะสมกันมาหลายปี จนกระทั่งปัจจุบันการปลูกแดงโม จะปลูกสลับกับการปลูกมันสำปะหลัง เพราะถ้าปลูกแดงโมติดต่อกันจะเกิดปัญหาเกี่ยวกับโรคเชื้อรา, แมลงชนิดต่าง ๆ ที่เป็นศัตรูพืชการปลูกแดงโมจะใช้เวลาปลูกประมาณ 3 เดือนกว่า ระยะเวลาที่ปลูกแดงโม 1 ปี มี 3 ครั้ง คือในระยะเดือนมกราคม ถึง เดือนมีนาคม, เดือนพฤษภาคม ถึงเดือน กรกฎาคม และเดือนสิงหาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน แต่ช่วงเวลาที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกแดงโมมากที่สุดคือ เดือนสิงหาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสม และสลับการปลูกมันสำปะหลังได้พอดี เพราะการปลูกมันสำปะหลังสลับการปลูกแดงโมต้องปลูกในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ในปีต่อไป (ใช้เวลาปลูกประมาณ 1 ปี) เมื่อเก็บเกี่ยวมันสำปะหลังแล้วจะไถพรวนดิน ตากดินไว้เฉย ๆ ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนสิงหาคม จึงปลูกแดงโมและเมื่อเก็บเกี่ยวแดงโมเสร็จก็ปลูกมันสำปะหลังสลับต่อไปตามเดิม

สำหรับการปลูกอ้อย ชาวบ้านจะปลูกต่อเนื่องกัน 2 ปี ส่วนใหญ่จะปลูกหลังจากการปลูกแดงโมเพราะว่าพื้นดินจะมีปุ๋ย และยาฆ่าแมลงตกค้างในดินมาก ทำให้การปลูกอ้อยได้ผลดี หลังจากเก็บเกี่ยวอ้อย 2 ปี จึงจะไถพรวนดินปลูกแดงโมใหม่ หรือบางคนก็อาจปลูกมัน

สำหรับหลังจากการปลูกกล้วยก็ได้ ขึ้นอยู่กับภาวะการตลาดของพืชผลการเกษตร ในขณะนั้น จะเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจปลูกพืชไร่ และการปลูกพืชหมุนเวียนสลับกันไปเช่นนี้ จะได้ผลผลิตที่ดี เกิดจากการทดลองปลูกด้วยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง เป็นเวลานับสิบปีที่ผ่านมา

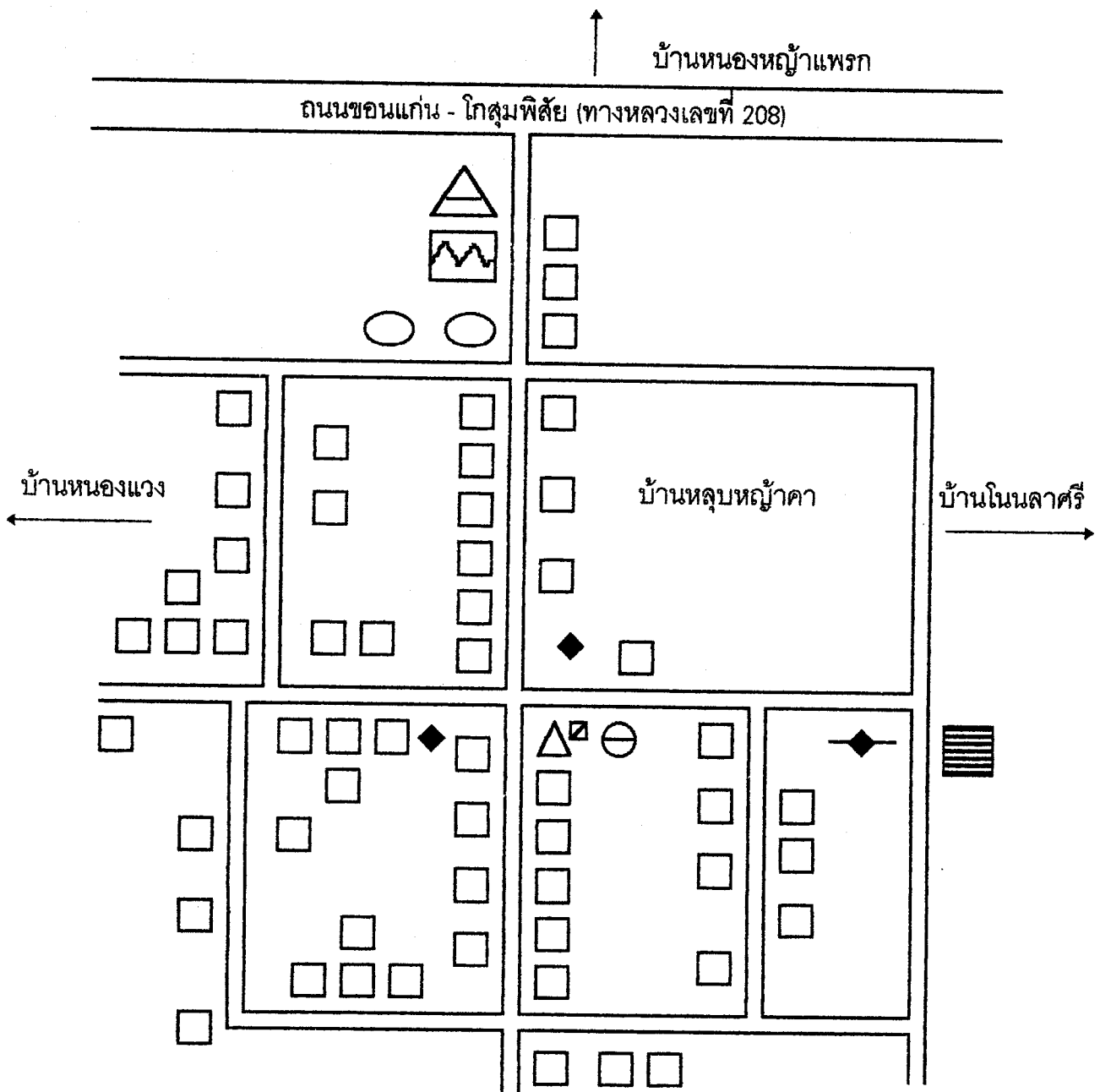
3.2 สภาพด้านกายภาพ

3.2.1 ที่ตั้งพื้นที่ และจำนวนประชากร

หมู่บ้านหลุบหญ้าคา อยู่ห่างจาก อ.เมือง จ.ขอนแก่น ประมาณ 30 กิโลเมตร ระยะทางจากหมู่บ้านถึงถนนทางหลวงเลขที่ 208 สาย จ.ขอนแก่น ไป อ.โกสุมพิสัย ประมาณ 4 กิโลเมตร ห่างจากสถานีอนามัยหนองหญ้าแพรง 5 กิโลเมตร มีรถยนต์โดยสารประจำทาง จาก อ.ท่าพระ ถึง อ.เมือง จ.ขอนแก่น ตลอดทั้งวัน ค่าโดยสารคนละ 5 บาท ส่วนรถโดยสารและรถรับจ้างจากหมู่บ้านออกมาปากทางถนนสายขอนแก่น ถึง อ.โกสุมพิสัย ไม่มี ส่วนใหญ่ชาวบ้านใช้การเดิน รถมอเตอร์ไซด์ รถจักรยาน รถยนต์ รถไถนาเดินทางตามรถอีแต่น ของตนเอง ในการเดินทางจากหมู่บ้านออกมาสู่ถนนหลวง เนื่องด้วยสาเหตุที่ระยะทางไม่ไกลมากพอเดินได้เอง และส่วนใหญ่ก็มีรถชนิดต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว อยู่ในบ้าน จึงทำให้ไม่มีรถรับจ้างออกจากหมู่บ้าน แต่ในบางครั้งที่บ้านมีธุระเร่งด่วนต้องออกมาจากหมู่บ้าน จำเป็นต้องเช่ารถมอเตอร์ไซด์ออกมาจากหมู่บ้าน เป็นครั้งคราวจะต้องจ่ายค่าเช่ารถ จำนวน 20 บาท ต่อครั้ง มีรถมอเตอร์ไซด์รับจ้างชั่วคราวในหมู่บ้านประมาณ 15 คัน สำหรับรถยนต์รับจ้างถ้ามีธุระจำเป็น เช่น มีผู้ป่วยที่ต้องนำส่งโรงพยาบาลหรือสถานีอนามัยด่วน ต้องไปรับรถรับจ้างที่ปากทางเป็นรถสองแถวรับจ้างเหมาเป็นเที่ยว ครั้งละ 50 บาท ถ้าเป็นเวลากลางวัน แต่ถ้ามีธุระจำเป็นในเวลากลางคืนต้องจ่ายถึง 100 บาท ในระยะทางจากหมู่บ้านถึงถนนสายขอนแก่น โกสุมพิสัย ซึ่งเป็นราคาที่แพงมาก แต่เนื่องจากการจัดรถยนต์เป็นการประจำทางไม่คุ้มค่าในการลงทุน จึงทำให้ชาวบ้านต้องใช้รถยนต์เป็นค่าจ้างเหมาในราคาแพงเมื่อมีธุระกิจจำเป็น

อาณาเขตของหมู่บ้านทางทิศเหนือ ติดกับถนนทางหลวงเลขที่ 208
สาย จ.ขอนแก่น ไป อ.โกสุมพิสัย ทิศตะวันออกติดต่อกับบ้านโนนลาศรี อ.โกสุมพิสัย
จ.มหาสารคาม ทิศตะวันตกติดต่อกับบ้านหนองแวง อ.เมือง จ.ขอนแก่น ทิศใต้ติดต่อกับ
บ้านห้วยเตย อ.เมือง จ.ขอนแก่น มีพื้นที่ทั้งหมด 900 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัย 100 ไร่ พื้นที่
ทำการเกษตรกรรม 700 ไร่ พื้นที่ป่าสาธารณะ 70 ไร่ เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก มีจำนวน 59
หลังคาเรือน มีประชากรทั้งหมด 281 คน เป็นหญิง 141 คน เป็นชาย 140 คน เด็กอายุต่ำ
กว่า 5 ปี 50 คน ผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 16 คน

แผนที่หมู่บ้านหลุบหญ้าคา

	- บ้าน		- สระ
	- วัด		- โรงเรียน
	- ธนาคารข้าว		- ศาลากลางบ้าน
	- ดอนปูลา		- โรงสี
	- หนองบัวแดง		- บ่อบาดาล

3.2.2 สภาพทั่ว ๆ ไป

หมู่บ้านหลุบหญ้าคามีบ่อน้ำตื้น 5 หลังคาเรือน บ่อน้ำตื้นสาธารณะ จำนวน 1 บ่อ รวมบ่อน้ำตื้น 6 บ่อ บ่อบาดาลสาธารณะ 2 บ่อ บ่อบาดาลของโรงเรียนหลุบหญ้าคา 1 บ่อ และบ่อบาดาลของวัดอรัญญาวาส 1 บ่อ รวมบ่อบาดาล 4 บ่อ ชาวบ้านใช้น้ำจากบ่อน้ำตื้นและน้ำฝนในการบริโภค ส่วนน้ำใช้ในการอุปโภคชาวบ้านใช้น้ำทั้งจากบ่อน้ำตื้นและน้ำจากบ่อบาดาล สำหรับแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรกรรม และแหล่งอาหารโปรตีนจากสัตว์น้ำได้จากหนองบัวแดง ที่อยู่ทางทิศตะวันออก จึงเป็นแหล่งน้ำสาธารณะของหมู่บ้าน เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติของส่วนรวมที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ตลอดปี

ส้วมในหมู่บ้านมีส้วมซึม 52 หลังคาเรือน สำหรับชาวบ้านที่ไม่มีส้วมเป็นของตนเองจำนวน 7 หลังคาเรือน จะอาศัยบ้านญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้เคียง

วัดประจำหมู่บ้าน จะตั้งอยู่ปากทางเข้าหมู่บ้าน มีพระ 1 รูป เณร 1 รูป เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวบ้าน ชื่อวัดอรัญญาวาส

โรงเรียนตั้งอยู่ปากทางเข้าหมู่บ้านใกล้ ๆ กับวัดเปิดสอนระดับประถมศึกษา ปีที่ 1-6 มีนักเรียนทั้งสิ้น 42 คน มีครู 4 คน ชื่อโรงเรียนบ้านหลุบหญ้าคา

ถนนที่ใช้ติดต่อกับถนนหลวงสาย 208 กับหมู่บ้านและถนนภายในหมู่บ้าน เป็นถนนลูกรัง สามารถใช้ในการคมนาคมได้ทุกฤดูกาล แต่ในหน้าฝนจะมีความลำบากจากสภาพถนนที่เป็นโคลนตมในบางช่วง มีไฟฟ้าใช้ทุกหลังคาเรือน มีศาลากลางบ้าน 1 แห่ง เป็นสถานที่ประชุมของชาวบ้านและเป็นศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน และมีหอกระจายข่าวเพื่อให้ประกาศข่าวสารกับชาวบ้าน 1 แห่งมีร้านขายของเบ็ดเตล็ด 2 ร้าน และมีการจำหน่ายยาขององค์การเภสัชกรรมที่บ้านของอสม. 1 หลังคาเรือน

3.3 สภาพเศรษฐกิจ

3.3.1 การประกอบอาชีพ

อาชีพการทำไร่เป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน รายได้หลักจากการปลูกแตงโม มี 41 ครอบครัว ปลูกมันสำปะหลัง 28 ครอบครัว รายได้จากการไปทำงานที่อื่น เช่น มีลูกไปทำงานที่กรุงเทพมหานครหรืออาจไปทำงานต่างประเทศที่สิงคโปร์ ไต้หวัน แล้วส่งเงินมาให้มี 11 ครอบครัว รายได้จากการรับจ้างทั่วไป เช่น ขับรถขนของ รับจ้างไถนา มี 17 ครอบครัว มีรายได้จากการปลูกอ้อย 11 ครอบครัว รายได้จากการขายลูกม้า, แม่ม้า 2 ครอบครัว ปลูกข้าวโพด 2 ครอบครัว ค้าขาย 1 ครอบครัว ทำนา 1 ครอบครัว จะเห็นว่ารายได้จากการปลูกแตงโมเป็นรายได้หลักของครอบครัวส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน และมีรายได้เสริมเป็นรายได้จากอาชีพรอง เช่นการปลูกมันสำปะหลัง การรับจ้างทั่วไป ปลูกอ้อย เป็นต้น สำหรับการปลูกแตงโม ชาวบ้านบางครอบครัวยึดถือเป็นอาชีพในลักษณะเชิงธุรกิจทางการเกษตร คือเป็นผู้บริหารจัดการ ลงทุนในการซื้อเมล็ดพันธุ์ และสารฆ่าศัตรูพืชและสัตว์ มาใช้แต่ไม่ได้ปลูกเอง จ้างให้ผู้อื่นปลูกและใช้สารฆ่าศัตรูพืชและสัตว์ ครอบครัวที่ปฏิบัติเช่นนี้มีประมาณ 10 ครอบครัว เหตุผลที่ไม่ปลูกเอง เพราะทราบดีว่าการใช้สารฆ่าศัตรูพืชและสัตว์เป็นอันตรายต่อสุขภาพ และมีพิษสะสมอยู่ในร่างกาย จึงหาวิธีปรับเปลี่ยนอาชีพตนเองจากการเป็นเกษตรกร เป็นลักษณะเชิงธุรกิจ แต่ชาวบ้านกลุ่มนี้จะใช้วิธีไปเช่าที่ดินที่พื้นที่อื่นนอกหมู่บ้านหลุมภูค่าฯ ปัจจุบันนี้จะไปดำเนินการปลูกแตงโมเชิงธุรกิจที่บริเวณเขตคลองน้ำชลประทานที่จังหวัดมหาสารคาม และที่บริเวณอำเภอหนองบัวลำภู จ.อุดรธานี เฉพาะพื้นที่ของอำเภอหนองบัวลำภู จะใช้พื้นที่ 3 แห่ง ในการหมุนเวียนปลูกแตงโม เพราะหลังจากปลูกแตงโมเสร็จแล้วจะปลูกอ้อย และมันสำปะหลัง หมุนเวียนให้ครบ 3 ปี จึงกลับมาปลูกแตงโมใหม่ เนื่องจากต้องการหลีกเลี่ยงปัญหาการเกิดโรคแมลงศัตรูพืชชนิดต่าง ๆ และพื้นที่ของอ.หนองบัวลำภู เป็นที่ดินอุดมสมบูรณ์ เพราะว่าเพิ่งเป็นที่ดินที่จะหักล้างถางพงใหม่เปิดหน้าดินใหม่ ค่าเช่าถูก ค่าจ้างแรงงานในบริเวณที่ปลูกแตงโม ก็ราคาไม่แพง เพราะจ้างแรงงานในบริเวณรอบ ๆ ไร่แตงโม เป็นผู้ลงมือปลูก และใช้สารฆ่าศัตรูพืชและสัตว์ โดยผู้ลงทุนควบคุมดูแล ทุกขั้นตอน ดังนั้นชาวบ้านกลุ่มนี้ จึงไม่ใช่ผู้ใช้สารฆ่าศัตรูพืชและสัตว์ ด้วยตน

๖๖
SP
๙๕๑
พ ๒๕๙

ฝ่ายบริหารวิชาการและข่าวสาร
ศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง
มหาวิทยาลัยขอนแก่น 522

เองและได้รับผลกระทบจากการใช้สารฆ่าศัตรูพืชและสัตว์น้อยกว่า ผู้ที่เป็นเกษตรกร ที่มีอาชีพหลักปลูกแตงโมด้วยตนเอง

รายได้ของชาวบ้านหลุมหน้าคา โดยทั่วไปถือว่า มีรายได้ระดับปานกลาง ถ้าเปรียบเทียบกับรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี ของ จ.ขอนแก่น ปี 2530 เท่ากับ 11,203 บาท (เกรียงศักดิ์ และคณะ, 2534) รายได้ของชาวบ้านหลุมหน้าคา โดยเฉลี่ยต่อครอบครัวต่อปี จากการศึกษาคั้งนี้เท่ากับ 101,576 บาท คิดเป็นรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีเท่ากับ 20,604.41 บาท ซึ่งถือว่า สูงกว่ารายได้เฉลี่ยของประชากรทั่วไปของจังหวัดขอนแก่น ในปี 2530 ครอบครัวที่มีรายได้สูงสุดในหมู่บ้านมีรายได้เท่ากับ 416,000 บาท ต่อปี มี 1 ครอบครัวและมีครอบครัวที่มีรายได้ต่ำสุดเท่ากับ 5,000 บาท ต่อปี มี 1 ครอบครัว ส่วนใหญ่จะมีรายได้อยู่ใน ระหว่าง 35,000 บาทถึง 200,000 บาท ต่อครอบครัวต่อปี มีจำนวน 35 ครอบครัว และมีครอบครัวที่มีรายได้เกิน 200,000 บาท มีอยู่ 9 ครอบครัว รวมรายได้ทั้งหมดของประชากรในหมู่บ้านเท่ากับ 5,789,840 บาท ต่อปี (เป็นรายได้ปี 2538)

ชาวบ้านจำนวน 41 ครอบครัว มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ในการปลูกแตงโม พื้นที่ทั้งหมดที่ใช้ในการปลูกแตงโม จำนวน 604 ไร่ ครอบครัวที่มีที่ดินต่ำสุดเท่ากับ 2 ไร่ สูงสุดเท่ากับ 30 ไร่ โดยเฉลี่ยชาวบ้านมีที่ดินทำกินที่ใช้ในการปลูกแตงโมเท่ากับ 14.73 ไร่ต่อครอบครัว ส่วนชาวบ้านที่ไม่ได้ปลูกแตงโมอีก 16 ครอบครัวมีที่ดินทำกินจำนวน 150 ไร่ ครอบครัวที่มีที่ดินทำกินจำนวน 8 ครอบครัว และไม่มีที่ดินทำกินจำนวน 8 ครอบครัว โดยเฉลี่ยชาวบ้านที่ไม่ได้ปลูกแตงโม 16 ครอบครัว มีที่ดินทำกิน โดยเฉลี่ยเท่ากับ 9.37 ไร่ ต่อครอบครัว

3.3.2 สภาพบ้านและฐานะของครอบครัว

สภาพบ้านโดยทั่วไป จะเป็นลักษณะบ้านเรือนไม้ได้ทุนสูง หลังคามุงสังกะสี ฐานะของครอบครัวในหมู่บ้านหลุมหน้าคา ที่จัดว่าอยู่ในฐานะดีมี 9 ครอบครัว (รายได้สูงกว่า 200,000 บาทขึ้นไป) ฐานะปานกลาง 35 ครอบครัว (รายได้ 35,000 บาทถึง 200,000

บาท) และรายได้ต่ำ 13 ครอบครัว (รายได้ 5,000 บาท ถึง 34,999 บาท โดยใช้เกณฑ์คิดรายได้ต่ำจากผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า 33,600 บาท ต่อปี สามารถขอบัตรลงเคราะห์การรักษายาบาลฟรีจากทางราชการได้ เพราะถือว่าเป็นผู้มีรายได้น้อยกว่า 2,800 บาท ต่อเดือน)

3.4 การปกครอง

หมู่บ้านหุบหญ้าคา มีการปกครองเช่นเดียวกับหมู่บ้านทั่วไปตามสายการปกครองของกระทรวงมหาดไทย ในพื้นที่ชนบท มีการรวมหมู่บ้านทั้งหมด 14 คน แบ่งหน้าที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ 1 คน กรรมการหมู่บ้าน 3 คน กรรมการหมู่บ้านฝ่ายการเงิน 5 คน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 5 คน (มีกรรมการที่มีตำแหน่ง 2 ตำแหน่งคือเป็น อสม. และเป็นกรรมการการเงินด้วย จำนวน 3 คน) เนื่องจากเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กมีจำนวนเพียง 59 หลังคาเรือน จึงไม่มีการแบ่งเป็นคุ้มหรือกลุ่มภายในหมู่บ้าน

สำหรับกลุ่มพัฒนาต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านมี 3 กลุ่ม คือ

1. กองทุนสาธารณสุข มีเงินทุนอยู่ประมาณ 40,000 บาท ใช้ในการกู้ยืมเพื่อการสร้างส้วม หรือโถ่งน้ำในครอบครัวที่ต้องการกู้ เป็นกองทุนหมุนเวียน ให้กู้ได้และต้องชดใช้คืนเพื่อเป็นเงินทุนให้กับครอบครัวอื่น ๆ ที่ต้องการกู้ต่อไปได้

2. กองทุนแม่บ้านปลูกแตงโม มีเงินทุนประมาณ 15,000 บาท เป็นของกลุ่มแม่บ้านที่ปลูกแตงโมทั้งหมด นำเงินมารวมกันไว้ตั้งเป็นกองทุน เพื่อให้กู้ยืมได้ถ้ามีเหตุจำเป็นภายในครอบครัวเป็นการช่วยเหลือกันเองในกลุ่มผู้ปลูกแตงโม เป็นเงินทุนหมุนเวียนให้กู้ยืมได้ แต่ต้องชดใช้คืนให้กองทุน

3. สหกรณ์หมู่บ้าน มีเงินทุนอยู่ขณะนี้ 13,000 บาท เป็นเงินที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้ให้เงินไว้ช่วยเหลือชนบทบ สส. ชาวบ้านจัดตั้งเป็นเงินทุนสหกรณ์หมู่บ้าน เป็น

ของส่วนรวม ไว้ให้กั๊ยมหม่นเวียนในหมู่บ้าน เมื่อมีความจำเป็นภายในครอบครัว และต้อง
ชดใช้คืนเช่นเดียวกัน

3.5 ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

ชาวบ้านหลุบหญ้าคามีชีวิตความเป็นอยู่ไม่แตกต่างไปจากชาวไทยอีสานที่นับถือ
ศาสนาพุทธทั่วไป ชาวบ้านจะนำอาหารไปถวายพระในเวลาเช้าและเวลาฉันเพล เป็นปกติ
และใช้วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ยังคงสืบทอดประเพณี การทำบุญตาม
เทศกาลตลอดปี งานบุญที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ เดือนสาม บุญข้าวจี เดือนสี่
บุญพระเวส เดือนห้า งานสงกรานต์ เดือนหก งานบุญลงนา มีพิธีกรรม เลี้ยงไก่ (คือการเซ่น
ไหว้ด้วยไก่ต้ม) เดือนแปด เข้าพรรษา เดือนสิบ บุญข้าวกระยาสาต บุญแจกข้าว อุทิศส่วน
กุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว เดือนสิบเอ็ด บุญทอดกฐิน ออกพรรษา เดือนสิบสองบุญข้าวเฒ่า
ฉลองข้าวใหม่

ประเพณีการแต่งงานตั้งครอบครัว ส่วนใหญ่ฝ่ายชายจะไปอาศัยอยู่กับฝ่ายหญิง
ช่วยงานของครอบครัวฝ่ายหญิง ในการทำงานทำไร่ ในระยะแรกรายได้จะรวมอยู่ในครอบ
ครัวของพ่อแม่ฝ่ายหญิง ถ้าพ่อแม่ฝ่ายหญิง มีเงินสะสมพอแบ่งปันให้ลูกสาวลูกเขย ได้แล้วก็
จะแบ่งปันเงินทองให้แยกครอบครัวโดยแบ่งที่นา, ที่ทำไร่ และปลูกบ้านให้อยู่เป็นกรรมสิทธิ์
ส่วนใหญ่จะมีบ้านอยู่ใกล้เคียงกับบ้านของพ่อแม่ฝ่ายหญิง โดยลักษณะเช่นนี้ทางฝ่ายภรรยา
จะรู้สึกว่าตนเองมีทรัพย์สินส่วนตัว และสามีต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัยการผลิตของตนเองทำให้
มีผู้หญิงจำนวนมากที่ไม่ได้ใช้นามสกุลตามสามี ยังคงใช้นามสกุลเก่าของตนเองอยู่ บางคน
ก็จะตอบคำถามเกี่ยวกับหัวหน้าครอบครัวว่า ตนเองเป็นหัวหน้าครอบครัวเพราะถือว่ามีทรัพย์สิน
ที่มีอยู่ที่นา, ที่ไร่ เป็นมรดกที่ได้จากพ่อแม่ของตนเอง

ความสัมพันธ์ในชุมชน หมู่บ้านหลุบหญ้าคามีหมู่บ้านขนาดเล็ก มี 59 ครอบครัว
มีการอพยพมาจาก จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นส่วนใหญ่ ความสัมพันธ์
ภายในหมู่บ้านจึงค่อนข้างใกล้ชิดเป็นความสัมพันธ์ในกลุ่มเครือญาติ มีความใกล้ชิดและ

มีสัมพันธภาพที่เป็นลักษณะพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันดี มีการพบปะพูดคุยกัน เป็นประจำ และมีลักษณะความสัมพันธ์ในเชิงทางการ ก็มีอยู่ส่วนหนึ่ง ชาวบ้านแต่ละครอบครัวจะประกอบอาชีพ ตามวิถีชีวิตของตนเองแต่ก็มีการพบปะช่วยเหลือกันในกิจกรรมที่เป็นส่วนรวม ทั้งส่วนที่ทางราชการ และองค์กรภายนอกหมู่บ้านเข้ามาติดต่อกับชุมชนและกิจกรรมที่เป็นงานประเพณีวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา

3.6 ความเชื่อ

ชาวบ้านหลุมพญาคา ยังคงมีความเชื่อในสิ่งที่ยู่นอกเหนือธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อความสุขและความทุกข์ ในวิถีชีวิต แต่ไม่ได้เชื่อไปหมดทุกอย่าง ในบางเรื่องที่ปัจจุบันมีเหตุผลที่สามารถอธิบายเหตุผลได้ ก็จะล้มเลิกความเชื่อไปได้ เช่น ความเชื่อเรื่องผีปอบ ขอฟันแห่นางแมว ปัจจุบันไม่ได้มีพิธีกรรมเหล่านี้แล้ว พิธีกรรมที่ยังมีความเชื่อและยังคงเช่นไหว้อยู่คือการเลี้ยงผีดอนปู่ตา ซึ่งเป็นบริเวณที่เกวียนมาติดหล่มเมื่อจัดตั้งหมู่บ้านครั้งแรก ชาวบ้านยังคงเชื่อถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ จะจัดพิธีกรรมปีละ 2 ครั้งต่อปี ตรงกับงานบุญเดือนสาม งานบุญข้าวจี และงานบุญเดือนหก งานบุญลงนา จะมีพิธีกรรมทั้งที่จัดในวัด และบริเวณดอนปู่ตา พิธีกรรมจะกระทำในตอนเช้า หลังการถวายอาหารพระในตอนเช้าเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะเดินทางไปเช่นไหว้ที่ดอนปู่ตาต่อ และพิธีกรรมทุกอย่างจะต้องเสร็จเรียบร้อยก่อนเที่ยงวัน ถือว่าเป็นการเช่นไหว้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองภัยอันตรายต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน เพื่อความเป็นสิริมงคล ผู้กระทำพิธีกรรม เรียกว่า “เถ้าจ้ำ” สำหรับความเชื่อถึงสิ่งทีนอกเหนือธรรมชาติ เพื่อให้มีขวัญและกำลังใจดี เมื่อมีเหตุการณ์พิเศษเกิดขึ้น เช่น มีหมอธรรมกระทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ ทำผ้ายันต์ไล่ผี ถ้าบ้านไหนมีคนตายจะทำพิธีกรรม การผูกด้ายสายสิญจ์รอบบ้าน มีหมอสู่ขวัญ กระทำพิธีกรรมในโอกาสงานมงคลสมรส มีคนในหมู่บ้านจะเดินทางไกล หรือย้ายที่อยู่เป็นระยะเวลานาน เช่น จำเป็นต้องออกไปทำงาน หรือศึกษาต่อ ต้องเดินทางไปอยู่ที่อื่น นอกหมู่บ้านเป็นระยะเวลานาน หรืออาจใช้พิธีกรรมสู่ขวัญเพื่อต้อนรับหรือเลี้ยงส่งผู้มาเยือนที่เป็นแขกพิเศษ หรือคนในหมู่บ้านที่กลับมาเยี่ยมบ้าน หลังจากที่ได้จากไปเป็นเวลานานแล้ว และในบางครั้งอาจมีพิธีกรรมสู่ขวัญ เมื่อมีคนในหมู่บ้านป่วยหนัก หรือหายจากอาการป่วยหนัก นอกจากนี้ยังจัดพิธีกรรมสู่ขวัญ เมื่อจะมีการบวชพระ ต้องจัด

พิธีสู่ขวัญก่อนที่จะกระทำพิธีบรรพชาที่วัดด้วย ชาวบ้านยังมีความเชื่อในการรักษาพยาบาลด้วยหมอพื้นบ้าน เมื่อมีการเจ็บป่วยในบางสถานการณ์ เช่น เด็กทารกไม่สบาย มีอาการผิวดำคล้ำไม่กินนม ชาวบ้านเรียกว่าเด็กเป็น กำเริด จะพาไปให้หมอเป่ากำเริดเด็ก มีการผูกข้อต่อแขนและเป่าหัวเด็ก ถ้าถูกงูพิษกัดหรือสัตว์ที่พิษกัด เช่น ตะขาบ แมลงป่อง จะมีหมอพื้นบ้านที่รักษาด้วยสมุนไพร แก้พิษงู และมีการทำน้ำมันต์เป่าที่แผลถูกงูพิษ หรือสัตว์ที่มีพิษกัดด้วย รวมทั้งมียาสมุนไพรให้ใช้ประคบที่ปากแผลและมียาให้รับประทานด้วย เท่าที่ผ่านมาชาวบ้านบอกว่าได้ผลดีรักษาหายทุกรายไม่ต้องไปรักษาที่โรงพยาบาล นอกจากนี้มีหมอพื้นบ้านรักษาโรคกระดูก ถ้ามีปัญหากระดูกหักหรือเคลื่อนก็จะรักษาที่หมอกระดูก จะมียาสมุนไพรใช้รักษา และเป่าน้ำมันต์ด้วย ส่วนการเจ็บป่วยอื่น ๆ เช่น การเป็นโรคไต เบาหวาน โรคหัวใจ โรคที่ต้องรักษาด้วยการผ่าตัด เช่น ไส้ติ่งอักเสบ เป็นนิ่ว การคลอดบุตรชาวบ้านจะไปรับการรักษาจากสถานพยาบาลของรัฐบาล เช่น โรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น ถ้าเจ็บป่วยเล็กน้อย ปวดศีรษะ เป็นไข้ เป็นหวัด ปวดท้อง จะไปรับยาที่สถานีอนามัย ที่ชาวบ้านมีบัตรสุขภาพคือสถานีอนามัยดอนหัน แต่มีปัญหาที่อยู่ไกลจากหมู่บ้านมากกว่าสถานีอนามัยหนองหญ้าแพรกที่อยู่ใกล้กว่าแต่ชาวบ้านต้องจ่ายเงินค่ายาด้วยตนเอง สำหรับปัญหานี้กำลังได้รับการแก้ไข คือ สถานีอนามัยบ้านดอนหัน จะโอนเงินบัตรสุขภาพให้สถานีอนามัยหนองหญ้าแพรก เพื่อให้ชาวบ้านได้รับบริการที่สะดวกขึ้นในปีต่อไป

3.7 ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลที่ได้รับ จากการสัมภาษณ์ ด้วยแบบสอบถามเชิงปริมาณทุกครัวเรือนโดยได้รับความร่วมมือ จากประชากรในหมู่บ้านดังนี้

3.7.1 สภาพประชากร

หมู่บ้านหลุมหญ้าคา มีจำนวนประชากร 281 คน 59 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 5 คน จากการสำรวจพบว่าประชากรที่มีอายุระหว่าง 0-5 ปี จำนวน 50 คน มี ร้อยละ 18 อายุระหว่าง 6-15 ปี จำนวน 43 คน มีร้อยละ 15 อายุระหว่าง 16-60 ปี จำนวน 172

คน มีร้อยละ 61 และอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 16 คน มีร้อยละ 6 แสดงว่าภาวะพึงพิงที่คำนวณจากอัตราส่วนผู้เป็นภาระของประชากรในบ้านหลุมหญ้าคาดังกล่าวเท่ากับ 63 ต่อ 100 นับว่าค่อนข้างสูง (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรจำแนกตามเพศและกลุ่มอายุ

อายุ (ปี)	จำนวน		รวม	
	ชาย	หญิง	จำนวน	ร้อยละ
0 - 15	42	51	93	33.10
16 - 20	12	9	21	7.47
21 - 25	15	16	31	11.03
26 - 30	17	10	27	9.61
31 - 35	9	14	23	8.19
36 - 40	15	7	22	7.83
41 - 45	5	7	12	4.27
46 - 50	5	11	16	5.69
51 - 55	9	4	13	4.63
56 - 60	3	4	7	2.49
61 ปีขึ้นไป	8	8	16	5.69
รวม	140	141	281	100.0

3.7.2 การศึกษา

ประชากรที่ไม่ได้เรียนหนังสือมี 5 คน (ไม่นับเด็กอายุ 0-6 ปีที่ยังไม่เข้าเรียนหนังสือ) มีร้อยละ 2 ของประชากรทั้งหมด ส่วนใหญ่ประชากรมีการศึกษาระดับประถมศึกษาจำนวน 207 คน มีร้อยละ 74 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาต้น, มัธยมศึกษาปลาย อาชีวศึกษา หรือ ปวช. จำนวน 29 คน มีร้อยละ 10 (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 จำนวนประชากรจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้เรียนหนังสือ	45	16.02
ประถมศึกษา	207	73.66
มัธยมศึกษา	27	9.61
มัธยมปลาย, อาชีวศึกษา (ปวช.)	2	0.71
รวม	281	100.0

หมายเหตุ

1. ประชากรวัย 0-6 ปี ที่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์เข้าเรียนหนังสือมีจำนวน 40 คน
2. ประชากรอายุ 7-60 ปีขึ้นไป ที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีจำนวนเท่ากับ 5 คน ($45-40=5$ คน) ประชากรที่ไม่ได้เรียนเท่ากับ ร้อยละ 1.78 ของประชากรทั้งหมด

3.7.3 สภาพเศรษฐกิจ

การศึกษาสภาพเศรษฐกิจภายในครัวเรือน ใจใช้แบบสอบถามรายได้ภาวะหนี้สิน และการประเมินฐานะทางเศรษฐกิจโดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามประเมินตนเองแล้วให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประเมินระดับฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ตอบแบบสอบถามอีกครั้งหนึ่ง ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาประเมินจัดระดับฐานะทางเศรษฐกิจด้วยเกณฑ์องค์ประกอบอื่น ๆ เป็นการสรุปอีกครั้งหนึ่ง จากตารางที่ 3 จำนวนเงินที่เป็นรายได้ของครัวเรือนต่อปี ประเมินร่วมกันกับการกู้เงินตามสาเหตุการกู้ยืม จากตารางที่ 4 และจากการประเมินระดับฐานะทางเศรษฐกิจที่ผู้ตอบแบบสอบถามประเมินตนเองและผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประเมินในตารางที่ 5 ผู้วิจัยจึงได้นำเกณฑ์การขอรับบัตรสงเคราะห์ในด้านการรักษาพยาบาลของทางราชการ กำหนดไว้ว่า ถ้าครอบครัวใดมีรายได้ต่ำกว่า 2,800 บาท ต่อครอบครัวต่อเดือน (เท่ากับ 33,600 บาท ต่อครอบครัวต่อปี) มีสิทธิในการขอรับบัตรสงเคราะห์ได้เพราะถือว่าเป็นครอบครัวที่มีรายได้น้อยจึงนำมาเป็นองค์ประกอบในการจัดระดับฐานะทางเศรษฐกิจดังนี้ ครอบครัวที่มีรายได้ต่ำกว่า 35,000 บาท จำนวน 13 ครอบครัว (ร้อยละ 23) มีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับยากจน ครัวเรือนที่มีรายได้ 35,001 บาท - 200,000 บาท จำนวน 22

ครอบครัว (ร้อยละ 61) มีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับปานกลาง และครัวเรือนที่มีรายได้ 200,001 บาทขึ้นไป จำนวน 9 ครอบครัว (ร้อยละ 16) มีฐานะทางเศรษฐกิจดี (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 จำนวนครอบครัวจำแนกตามรายได้ของครอบครัวต่อปี

รายได้ (บาท)	จำนวน (ครอบครัว)	ร้อยละ
< 35,000	13	22.80
35,001 - 50,000	15	26.32
50,001 - 100,000	7	12.28
100,001 - 200,000	13	22.80
200,001 - 300,000	8	14.04
300,001 ขึ้นไป	1	1.76
รวม	57	100.0

รวมรายได้ทั้งหมด = 5,789,840 บาท ต่อปี
 รายได้เฉลี่ย = 101,576.14 บาท ต่อครอบครัว ต่อปี
 รายได้ต่ำสุด = 5,000 บาท ต่อปี มี 1 ครอบครัว
 รายได้สูงสุด = 416,000 บาท ต่อปี มี 1 ครอบครัว

ตารางที่ 4 จำนวนภาระหนี้สิน จำแนกตามสาเหตุและแหล่งเงินกู้

สาเหตุการกู้ยืมและแหล่งเงินกู้	จำนวนครัวเรือน	จำนวนเงินที่กู้
ซื้อรถมอเตอร์ไซด์	1	2,700
กู้สหกรณ์ในหมู่บ้าน	1	2,100
ซื้อที่ดิน	1	100,000
กู้มาใช้จ่ายในบ้านจากญาติและเพื่อนบ้าน	7	119,200
ซื้อรถไถนา	9	313,000
กู้ลงทุนทำไร่จากธนาคารพาณิชย์	17	732,000
กู้ลงทุนทำไร่จาก ธกส.	35	788,000
รวม	42	2,057,000

หมายเหตุ

1. ภาระหนี้สินในครอบครัวต่ำสุด 2,100 บาท มี 1 ครอบครัว
2. ภาระหนี้สินสูงสุดในครอบครัวมี 208,000 บาท มี 1 ครอบครัว
3. จำนวนครัวเรือนที่มีหนี้สิน 42 ครอบครัว เท่ากับร้อยละ 73.68 ของครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้านเป็นผู้มีหนี้สิน

ตารางที่ 5 ระดับฐานะทางเศรษฐกิจที่ประชากรประเมินตนเองและผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประเมิน

ระดับฐานะเศรษฐกิจที่ประเมินตนเอง			ระดับฐานะเศรษฐกิจที่ผู้ใหญ่บ้านประเมิน		
ระดับฐานะ	จำนวน	ร้อยละ	ระดับฐานะ	จำนวน	ร้อยละ
ดี	1	1.75	ดี	5	8.77
ปานกลาง	46	80.70	ปานกลาง	43	75.44
ยากจน	10	17.55	ยากจน	9	15.79
รวม	57	100.0	รวม	57	100.0